

Тимчула Андрій Васильович
аспірант, викладач кафедри народної та
класичної хореографії Київського національного
університету культури і мистецтв
tancor11@ukr.net

ТРАДИЦІЙНА НАРОДНА ХОРЕОГРАФІЯ ЛЕМКІВ У КОНТЕКСТІ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ

Мета роботи – проаналізувати та розкрити специфіку традиційних народних лемківських танців у контексті їх весільної обрядовості. Розглядаючи це питання, автор намагається осмислити місце народного танцю в контексті становлення танцювальної культури та етнокультури країни, охарактеризувати специфіку весільної обрядовості лемків і дослідити традиційно-хореографічний елемент у межах весільних обрядів Лемківщини.

Методологія дослідження базується на поєднанні історико-мистецтвознавчого та аналітико-синтетичного підходів з методом контент-аналізу. **Наукова новизна.** У статті на належному теоретичному рівні ми розглянули лемківський танцювальний фольклор, враховуючи специфіку весільної обрядовості цієї етнічної групи. З метою кращого пізнання та розуміння національної культури особливий наголос зроблено на значенні народно-побутових і весільних танців Лемківщини для творення евристичного простору. **Висновки.** Здійснений аналіз народно-весільної хореографії лемків (на прикладі танців "Потряска", "Коломийка", "Викручана", "Обертак", "До чипін" та інших пританцювань) свідчить про їх вагоме значення для соціалізації та інкультурації майбутніх виразників лемківської спільноти, носіїв їх етнічної та культурної ідентичності.

Ключові слова: лемки, народний танець, національна культура, культурна ідентичність, "Потряска", "Коломийка", "Викручана", "Обертак", "До чипін".

Тимчула Андрей Васильевич, аспирант, преподаватель кафедры народной и классической хореографии Киевского национального университета культуры и искусств

Традиционная народная хореография лемков в контексте свадебной обрядности

Цель работы – проанализировать и раскрыть специфику традиционных народных лемковских танцев в контексте их свадебной обрядности. Рассматривая этот вопрос, автор пытается осмыслить место народного танца в контексте становления танцевальной культуры и этнокультуры страны, охарактеризовать специфику свадебной обрядности лемков и исследовать традиционно хореографический элемент в пределах свадебных обрядов Лемковщины. **Методология** исследования базируется на сочетании историко-искусствоведческого и аналитически-синтетического подходов с методом контент-анализа. **Научная новизна.** В статье на должном теоретическом уровне рассмотрено лемковский танцевальный фольклор с учетом специфики свадебной обрядности этой этнической группы. С целью лучшего познания и понимания национальной культуры особый акцент сделан на значении народно-бытовых и свадебных танцев Лемковщины для создания эвристического пространства. **Выводы.** Проведенный анализ народно-свадебной хореографии лемков (на примере танцев "Потряска", "Коломыя", "Выкручана", "Обертак", "До чыпин" и других пританцовываний) свидетельствует об их большом значении для социализации и инкультурации будущих выразителей лемковского сообщества в качестве носителей их этнической и культурной идентичности.

Ключевые слова: лемки, народный танец, национальная культура, культурная идентичность, "Потряска", "Коломыя", "Выкручана", "Обертак", "До чыпин".

Tymchula Andrey, post-graduate student, lecturer of the department of folk and classical choreography of the Kiev National University of Culture and Arts

Traditional folk choreography of lemki in the context of the wedding ceremony

Purpose of the article is to analyze and open the specificity of traditional folk Lemki dances in the context of wedding ceremony. Considering these items the author tries to comprehend the position of folk dances in the context of becoming dance culture and ethnoculture of the country, characterizes the specificity of Lemki wedding ceremony and investigate traditional choreographic element within the wedding ceremony of Lemki land (Lemkivshchyna). **Methodology** of the research is based on the combination of historical-art studies and analytical–synthetical approaches with the method of content-analysis. **Scientific novelty.** In the article on the proper theoretical level the Lemki dance folklore is considered, including the specificity of wedding ceremony of this ethnic group. Special attention is put on the value of folk-household and wedding dances of Lemkivshchyna for creating heuristic space with the aim of better cognition and understanding of national culture. **Conclusions.** Conducted analysis of Lemki folk wedding choreography (on the example of dances "Potriaska", "Kolomyika", "Vykruchana", "Obertak", "Do chypin" and other dancings) testifies about their meaningful value for socializing and inculturation of the future Lemki society expressions acting as a carrier of their ethnic culture and cultural identity.

Keywords: Lemki, folk dance, national culture, cultural identity, "Potriaska", "Kolomyika", "Vykruchana", "Obertak", "Do chypin".

Актуальність теми дослідження. Звернення до проблем, які пов'язані з дослідженням лемківського народного танцю, обумовлене сьогодні двома взаємозаперечними тенденціями: з одного боку, наявністю стабільної тенденції до транс-націоналізації культурного простору, що детермінована глобальними ринковими та економічними трендами, з іншого боку, поступовим утвердженням України у статусі незалежної держави, що супроводжується відродженням і формуванням автентичної культури з урахуванням системи традиційних українських цінностей. Глобалізація та глокалізація стимулюють культурний простір до реактуалізації у своїх межах проблем збереження власної ідентичності, зміцнення світоглядних основ суспільства і виведення національної культури на принципово інший рівень, який би відповідав інтересам соборної та самостійної держави.

Другий момент пов'язаний з активізацією уваги дослідників до тих питань, які стосуються не лише міжкультурної, а й міжгалузевої взаємодії, оскільки в означеній темі переплітаються відразу два етнокультурні рівні: хореографічний та весільний. Це окремі об'єкти дослідження, які на прикладі цієї теми взаємодіють і роз'яснюють один одного, створюючи евристичний простір для кращого пізнання і розуміння особливостей національної культури.

Метою статті постає аналіз специфіки традиційних народних лемківських танців у контексті їх весільної обрядовості, яка розкривається під час виконання наступних завдань: по-перше, розгляду місця народного танцю в ході осмислення та становлення як танцювальної культури, так і етнокультури країни взагалі, по-друге, характеристики особливостей весільної обрядовості лемків, по-третє, осмислення традиційно-хореографічного елемента, беручи до уваги колорит весільних обрядів Лемківщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різні часи лемківську культуру та фольклор, куди входила проблематика, що пов'язана з весільними обрядами, студіювали Я. Головацький, М. Грушевський, Ф. Колесса, С. Людкевич, О. Кольберг, Ю. Костюк, В. Гошовський, В. Гнатюк, С. Грица, О. Гижа, І. Майчик, Б. Дрималик, В. Хомик, М. Байко, Ю. Тарнович, Ю. Гошко, І. Красовський, М. Мушинка, С. Сегеда, Є. Гайова, Т. Саварин, Я. Полянський та ін. Що стосується хореографічної культури лемків, то це питання і досі залишається недостатньо вивченим, будучи представленим лише у поодиноких розвідках (Р. Гарасимчук, Б. Стасько, Ю. Скобель та ін.).

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до аналізу вищезазначеної теми, слід відмітити, що у теоретичному плані народні танці є одним із напрямів традиційної культури, що володіє національними особливостями (координацією рухів, колоритом і характером, музично-ритмічною та метричною структурою, манерою виконання). Йдеться про унікальний маркер етнокультури, який фіксує специфіку національного характеру, матеріальних і духовних цінностей людини, її уявлень про картину світу, що формуються в процесі взаємодії етносів. Як особливий вид художньої творчості, народний танець спирається на традиції та вирізняється не лише колективною, але й синкретичною природою, оскільки він тісно пов'язаний з музичним, словесним, театральним і декоративно-прикладним мистецтвом.

Відтворюючи у собі сталі просторово-часові орієнтири, що сформувалися у етнокультурній свідомості певного народу під впливом міфологічних, природних і соціально-історичних умов життя етносу, народний танець, підмічає Л. Ніколаєва, володіє лише йому притаманними, пластичними характеристиками і манерою виконання, семантичними атрибутами (тематика, образність, світоглядна позиція, родовидове, жанрове багатоманіття), музично-ритмічними показниками, манерою інтонування та традиційним набором інструментів [7, 19].

Звертаючи увагу на феномен обрядовості, варто наголосити, що коли ведемо мову про культуру, зокрема і танцювальну, найперше на чому слід наголосити, так це на родинно-побутовій обрядовості, яка охоплює звичаї та обряди, пов'язані зі здійсненням набору ритуальних дій у побуті, з-поміж яких весільні, родильні та поховальні. Кожен сімейний обряд супроводжується відповідною символікою та атрибутикою, що виникає з метою забезпечення щастя, багатства, благополуччя сім'ї та захисту її членів від злих сил і людей.

Якщо говорити про лемківське весілля, то саме тут ми знаходимо найбільше зразків пісенного, музичного та танцювального фольклору. Весільні обряди виходять за межі родинного свята, охоплюючи цілу громаду, тим самим відтворюють соціально-побутові відносини, що притаманні цій етнографічній групі. "Лемківське весілля, – зазначає П. Антонів, – є одним з найдавніших самотутніх елементів духовної культури українського народу. Весільні традиції, звичаї та обряди – це національне багатство корінних жителів Західних Карпат. Упродовж століть традиційне народне весілля було одним із найважливіших чинників розвитку й збереження духовної культури лемків" [1, 98].

Весілля, що подекуди відлунює сивою давниною, є важливою складовою частиною духовної культури лемків. У ньому знаходять відображення не тільки погляди на шлюб, родину та родинні стосунки на певному історичному етапі, але й розкривається характер народу, його світогляд. Багато

спільних рис єднає лемківське весілля з українським традиційним класичним весіллям, однак постійна відірваність лемків від інших східнослов'янських племен сприяла як збереженню старослов'янських архаїзмів, особливо у весільних піснях, так і появі деяких відмінностей, що властиві лише лемківському весіллю [2].

Стосовно ситуації з лемківським весіллям на сучасному етапі, то воно зазнало деяких трансформацій: скоротилась його тривалість, а тому порушилась і зазнала спрощень хронологічна та структурна цільність обряду; послабились його магічна і правова функції; вийшли з ужитку традиційний весільний одяг і низка обов'язкових ритуальних атрибутів; змінився музичний супровід та затратились давні обрядові пісні й танці тощо. Незважаючи на це, народне весілля на Лемківщині й дотепер зберегло традиційну основу і не втратило етнографічної самобутності.

У працях дослідників лемківської культури в цілому та весільної обрядовості зокрема, вибудовується чіткий сценарій даного дійства. Доказом цьому є роботи І. Бугери "Весілля на Лемківщині" та Є. Гайової "Лемківське весілля". В межах першого автор робить поділ весільного обряду за такими частинами: зальоти; дружківський танець, спрощування гостей і плетення рішки; весілля перед шлюбом у молодого; молодий в дорозі до молодої; молода збирається до шлюбу і приготування в домі молодої на прийняття молодого; молодий прибуває до молодої; гостина у молодої – молодята вибираються до шлюбу; молодята вертаються від шлюбу; гостина у молодої по шлюбі; молода йде до молодого; весілля молодого по шлюбі; зачіпини молодої; придане; закінчення весілля [3].

Як стверджує І. Бугера, початком весільного обряду вважаються "зальоти", коли родичі дівчини ознайомлювались із господарством батьків парубка, щоб переконатись у його матеріальній спроможності утримувати сім'ю. Намагаючись якнайкраще продемонструвати свої статки, господарі заводили оглядників в усі кути господи. Саме весілля на Лемківщині починається в суботу, так званим "дружківським танцюм", що є прощальним вечором з танцями та частуванням ровесників, який влаштовував молодий. В цей момент дружки молодої плетуть "рішку", своєрідне деревце. Для його виготовлення використовували верхівку ялини або сосни чи берізки, прикрашали барвінком, квітами, калиною, яблуками, калачиками, кольоровими стрічками, що було символом продовження життя, та невід'ємним атрибутом лемківського весілля. По виплетенню "рішки", молода з друзками йде на цей "дружківський танець". З їх приходом, після невеликого частування, молода танцює в колі дівчат сама, потім з друзками, а в самому кінці з молодим.

На три етапи поділяє лемківський весільний обряд Є. Гайова: передвесільний (світанки, обзори); "оголоски", "огласки" й "загудованки" (між заручинами та весіллям батьки молодих домовлялися про вінчання, запрошували старостів і майбутніх сватів, тоді як молоді у цей час обирали собі дружок і дружбів; для молодого в останній вечір перед весіллям батьки влаштовували загудованки – гуляння з гудакми (музикми), що відбувалося лише в молодого); вінчання [4, 80-86].

На прикладі даних праць можна помітити відсутність чіткої хореографічної лексики, яка була б присутньою у весільній обрядовості. Порівнюючи опис автентичних танців, які подані Я. Бодаком у праці "Весілля на Лемківщині", одним зі зразків хореографічного фольклору даної етнічної групи, описаним Р. Гарасимчуком у монографії "Бойківські і лемківські танці", а саме з танцем "козак", бачимо деяку схожість між ними, зокрема, в будові танцю, малюнках та музично-ритмічному оформленні. Так, за Я. Бодаком, "парубки стають у коло, в середині якого молодий з друзками. Музиканти грають, а дружби співають. Молодий танцює з друзками" [2, с. 203]. У наступних частинах обряду лемківського весілля, – зокрема молодий в дорозі до молодої, молода збирається до шлюбу, молодий прибуває до молодої, гостина у молодої, молодята вибираються до шлюбу, – основне місце в обрядах займали обрядові пісні, молитви, залишивши на другому плані танцювальний фольклор.

Попри це, одним із невід'ємних чинників духовної культури лемків, поряд із пісенним фольклором, є хореографічне мистецтво, яке залишається сьогодні малодослідженим. Танцювальний фольклор лемків, вирізняється своєрідною специфікою, зумовленою взаємовідносинами та синтезом хореографічних культур сусідніх народів та етнографічних груп, і залишається основним фактором розвитку їхнього хореографічного автентичного мистецтва. Як вірно зауважив свого часу А. Радкліфф-Браун, що "елементи, які переймаємо або "запозичуємо" у сусідів, зазвичай переробляються та видозмінюються в міру того, як вбудовуються у вже існуючу культурну систему" [8, 102]. Ці впливи простежуються на рівні семантики, композиції, танцювально-пластичної мови тощо, разом з тим виявляється, що кожна танцювальна культура володіє особисто їй притаманними механізмами збереження стійких рис, що підтримують її ідентичність.

Повертаючись до основних частин обряду, у подальшій частині "гостина у молодої по шлюбі", знаходимо наступні відомості про ряд зразків танцювального фольклору. Як наголошує Р. Гарасимчук у праці "Бойківські і Лемківські танці", лемки-переселенці з Висової танцюють "весільний

танець". Він заснований на ритмах знаних на Лемківщині танців "Потряска", "Коломийка". Цей весільний танець часто виконували ще в третьому десятилітті ХХ ст., а сама мелодія підкреслює дуже старовинний його характер. В основі хореографічної будови цього танцю лежить фігура – розірване коло з пар танцюристів, до якої звертаються двічі.

У першій частині молоді починають головний крок з "потряски". Танець "Потряска", який виконують усі лемки, заснований на головних елементах танцю "вальс", а також на перпендикулярних рухах корпусу танцюриста. Назва танцю вказує на те, що виконавець, танцюючи, потрясається. Лемки з Лиського повіту (с.Лупків, Довжиця) вживають назви "потряска" або "потрясаний". Переселенці з Сяноччини (з с. Одрехова) називають цей танець "трясена", а лемки з Кам'янки іменують його "стрясана" або "стрясаний", маючи на увазі "Вальс".

Цей танець виконується під різні мелодії, з яких одні широко розповсюджені, а інші представлені лише в деяких районах. Одна з мелодій танцю "потряска" характерна для чотирьох пісень, які співають танцюристи під час танцю: "Дрим, бабо, дрим", "Бив мене муж", "На горі пияк" і "В нашім дворі став". Мелодія складається з десяти тактів та грається в тональностях фа-мажор, соль-мажор і ля-мажор. Текст першої пісні з цією мелодією доволі короткий:

"Дрим, бабо, дрим,
На пецу млин,
За пецом млиница,
Мелеся пшеница,
Дрим, бабо, дрим!" [5, 156-157].

І. Бугера у своїй праці згадує слова пісень:

"Бив мене муж, бив мене юш; бив мене в суботу за мою роботу, не буду юш.
Бив мене муж, бив мене юш; бив мене в неділю за мою надію, не буду юш.
Бив мене муж бив мене юш, бив мене в середу за мою череду, не буду юш" [3, 32].

Для другої частини характерний обертальний крок "коломийки", який на Гуцульщині називають "крутитися". Будова "Коломийки" зберігає всі основні елементи які зустрічаються і в інших районах західних областей України. Крім лемківських мелодій коломийки є також мелодії та пісні, які вживаються поза Лемківщиною та походять з різних районів, де проживали лемки. Для прикладу:

"Коломия, Коломия та Коломийочка,
Таку ємси жінку достау, яко фіалочка.
Ішов козак дорогою, тримав в руці зброю.
Надбав він дівчиноньку, з чорною косою.
Як я тоту коломийку поч'юю, поч'юю,
Через тоту коломийку вдома не ноч'юю.
Гуцул, гуцул, гуцуленько, де-сти бойка діли?
Ішов бойко на горіхи та й го вовци з'їли.
А в суботу на роботу голова боліла,
А в неділю на музику добрі не злетіла" [5, 126].

У новішій версії пісень "Коломийки", як і на Гуцульщині, з'являються ритмічні елементи козачкової будови. Ці та інші елементи новішої структури також зустрічаються не лише в піснях до танцю, але і в обрядових піснях.

Одночастинна будова лемківської "Коломийки" обумовлює існування двох груп: західної, в якій переважає структура замкненого кола, та східної, де бачимо структуру розірваного кола з пар. Перший вид фігур характерний більше для старовинних будов, тоді як другий представляє новіші структурні елементи танцю "Коломийка". Від застосування відповідної фігури залежить і виконання танцю в колі, чи в парах.

Танець "Коломийка", що побудований виключно на фігурі замкнете коло, зустрічається у переселенців – лемків з Рихвалду біля Горлиць. Тут танцюристи, склавши руки поза плечі, тримаються "в гребінця" та утворюють дві фігури, що нагадує замкнене коло. Вони спочатку рухаються колом праворуч, а у другій фігурі – ліворуч. Перед поворотом ліворуч хлопці ударяють ("дупнуть") сильно правою ногою об землю.

Будова танцю "Коломийка" зі східних районів Лемківщини має за основу фігуру розірване коло. Танцюристи, рухаючись по колу, перебувають у парах один напроти одного та тримаються за обидві руки. Вони весь час притупують, тобто танцюють різні "тропачки". У другій фігурі, що є також розірваним колом з пар, вони змінюють держання. Хлопець тримає дівчину, а дівчина хлопця за

плече. Дівчина, звичайно, знаходиться ліворуч від хлопця. Танцюристи в парах обкручуються то праворуч, то ліворуч, подібно як у танці маляр, причому співають пісню "Коломийку" [5, 125-130].

Взаємозв'язки з хореографічною культурою західних слов'ян зумовили те, що "Коломийку" серед лемків вже здавна заміняв танець "Обертак", через що, "Коломийка" не так часто виконувалась [5, 125].

Інший танець "Викручана" або "Гусій танець" є старовинним лемківським танцем, який зберігся у весільному обряді. Він виконується у помірно-швидкому темпі після весільного обіду. Назва танцю означає викручування виконавців під час танцювання. Друга назва "Гусій танець" вказує на хореографічні фігури – ряд та меандрична лінія, характерні для ходи гусей.

Хореографічна будова танцю "Викручана" ґрунтується на одній фігурі: на замкненому колі, цілісному ряді, що утворюють танцівники, які тримаються за руки. Кожен держить правою рукою попереднього партнера за його ліву руку. Танцюристи спочатку утворюють фігуру замкнуте коло, виконуючи основний крок танцю. Далі весільний староста запрошує молодих до центру кола, таким чином, утворюючи замкнуту фігуру з парою танцівників. Потім розриває коло, з якого повстає суцільний ряд танцюристів, а наприкінці ряд у вигляді меандричної лінії. В усіх виявлених фігурах танцюристи виконують основний крок танцю [5, 164].

Мелодія до цього танцю записана у с. Висовій (сьогодні воно розташоване на території Польщі, у Горлицькому повіті Малопольського воєводства, сільська гміна Устя-Горлицьке). Зазвичай під час танцю виконавці співають пісню:

"А панничка встидлива,
За паничом ходила.
Не повідай нікому,
Жем ходила к дакому".

А також приспівували при цьому інших пісень, виконуючи танець близько двох годин.

Продовжуючи опис цієї частини, І. Бугера подає наступні відомості. По гостині староста встає і читає вголос молитву. По тій молитві виходять всі з-за столу так, що лишається тільки молода, дружки і старший пан староста. Свашки, вийшовши з-за столу, "розказують" собі танець. Танцюють самі старі. Дружба заохочує їх, знаючи, що старі окрім "Гопака" не вміють нічого танцювати. При цьому приспівує:

"А я старий дирда, дирда
Не танцював нигда, нигда,
Ана старіст мусит, мусит,
Бо мя кашель дусит, дусит!"

Дві баби ловлять старого хлопа і дуже швидко скачуть дрібного "Гопака". За дружбою це саме приспівують старости. Танець іде жваво і триває не менше як пів години [3, 37-39]. Найбільш типові серед гопаків: "Од Києва до Лубен", "І лід тріщить", "Гречаники", "По дорозі жук, жук", "Кину кужіль на полицю" та ін. Танець в основному імпровізаційний. В народі танцюється так, щоб виконавці не заважали один-одному. "Гопак" перегукується з "Камаринською", "Лявониною", болгарським "хором", "Мазуркою". В танці використовуються широкі стрибки, присядки і всілякі складні кружляння. Тепер гопаки танцюють і жінки, а раніше лише чоловіки. "Гопак" може виконувати один два, три і більше танцюристів. У сценічній обробці має відповідну композиційну структуру, яка складається з окремих танцювальних фігур, що, чергуючись, формують його орнаментальний малюнок. "Гопак" завжди вирізняється героїчним забарвленням.

Як зауважує Р. Гарасимчук, "Гопак" лемки почали частіше виконувати з часів Першої світової війни, хоча й до цього не забували про нього. Мелодія заміняла в останні роки мелодії танців "Козачок" та "Присіданий", загальний характер та ритмічна природа якої відповідала танцеві "Гопак". Мелодії гопаків, узагальнюючи ідейно-емоційний зміст танцю, в цілому, під час виконання, часто змінюють характер: то вони звучать мужньо і героїчно, то радісно і запально. Все залежить від того, яку сторону вдачі людини відтворено у хореографічному епізоді тієї чи іншої фігури "Гопака". Гопаківих мелодій дуже багато. Частина з них є відомими пісенними мелодіями. Основу їх становить інструментальна народна музика.

Будова танцю заснована на фігурі розірване коло, а також на виконанні одного хлопця, про що згадується у спогадах переселенців лемків з Радомишиць. В танці виконуються різні кроки – "перемінний крок", "тинки", "присядки", "вихиляси", "голубці", "дрібушки", "притупи" тощо [5, 146].

Після цього відбувається обряд обдарування, що проходить у молоді по шлюбі. Після виносять столи і всі танцюють до рання та при тім співають:

"Медведю дай лапу,
Бо підемо, підемо по бабу.
Баба ся опила,
Тай медведя забила".

Співаючи це, гості виконують танець "Медведок". Р. Гарасимчук так описує його: "Танцювали лемки, переселенці з Кам'янки, та поблизу її сіл у південній Сяноччині. Цей танець називали також "бойцятовська" і це вказувало, що він занесений від бойків" [5, 146]. Цю інформацію дослідник отримав від 92-х річної пані Завіської з Кам'янки. Танець "Медведок" є сольним та чоловічим двочастинним танцем, перша частина якого виконується у помірно-швидкому темпі, а друга – у швидкому темпі.

Танцюрист, починаючи танець, стає в центрі площі та підносить руки вгору. Потім падає на руки і ноги та підскакує на двох ногах і двох руках, потім на двох ногах і одній руці, а потім на двох руках і одній нозі, при чому ніби для подачі, підносить праву руку. Ці всі рухи виконуються в першій частині. У другій частині танцю виконавець стає на ноги і танцює тільки на ногах. Він підскакує і плеще в долоні згідно ритму мелодії. Будова танцю не виключає індивідуальної інтерпретації та особистого внеску танцюриста [5, 146-147].

Характеризуючи ще одну з частин обряду, яка описана І. Бугерою, а саме, "зачіпини молодої", знаходимо наступні відомості: молода відв'язує річку, рве на кавалки та дає по кавалку дружкам. Тепер молодий з молодою танцюють, а після дружби й старости. Після кількох виконань дружби йдуть у село просити придане [3, с. 48]. Приданими називають гостину – другого вечора по шлюбі молодого. Придане справляє молода для своїх батьків, товаришок, сестер, кумів і добре знайомих сусідів. Коли вже увійшли до хати, батьки молодої сідають за переднім столом, а біля них молода з дружками. Мати кладе на стіл горівку, що з собою привезла, а молодші приданці танцюють. Як описує Р. Гарасимчук, під час цього обряду танцювали танець "Обертак" [5, 151-152].

"Обертак" – один зі старовинних лемківських народних танців, назва якого походить від кроку, що виконується парами в повороті, і характеризує його як такий, що є дуже популярним і поширеним серед всіх лемків. Виконується на початку весілля, за участю двох молодих хлопців, а також після традиційного пригощання.

Присутні на весіллі запрошують музикантів грати танець, який виконують у колі, йдучи по його обводі. При цьому приспівують:

"Заграйте нам гудачкове,
Гей до кола, до кола.
Ей, на собі виведеме,
Молодята з-за стола".

Тоді співають весільні гості, запрошуючи по черзі до танцю молодого та дружбів:

"А вийдь же ти, пане молодий, з-за стола,
Обернися з паньом млодом докола.
А вийдь же ти, дружбо старший, з-за стола,
Обернися з дружком старшом докола.
А вийдь же ти, дружбо молодший, з-за стола,
Обернися з дружком млодшом доколола".

Крім назви "Обертак", яка побутує майже всією Лемківщиною, вживалась також у с. Богуші назва "Обертаний", а у с. Одреховій – "Обертас". Назва "Обертак" походить від виконання в такті $\frac{3}{4}$ обертального кроку, який є основним кроком цього танцю. Хореографічна будова танцю "Обертак" складається переважно з фігури розірване коло та з одного основного кроку. Останній іменується "на одну ногу", тому що основні його рухи виконує одна нога, а допоміжні – друга [5, 155].

Потім слідує так званий танець "До чипін", опис якого знаходимо у працях І. Бугери. За його свідченнями, староста бере молоду, кілька раз обертається з нею, дарує 1-2 злотих і віддає молодому дружкові. І так танцюють всі гості на весіллі [3, 58].

Весілля, що супроводжується жартівливими піснями переспівами між обома родинними таборами, танцями, пригощанням традиційними стравами, триває до пізньої ночі. Зранку староста виголошує прощальну промову, дякує господарям за весільну гостину, а нареченим бажає щасливого подружнього життя. На завершення весілля гості співали молодим та їхнім родичам "Многая літа".

В частині "Зачіпини молодої", після покривання голови білою хусткою та одягання білого чіпка, молодий танцює з молодою, а опісля дружби і старости. По кількох танцях, дружби йдуть у село просити на придане [3, 47-48].

Окрім вищеокреслених танців у межах лемківського весілля необхідно виокремити епізоди, де окремі танцювальні елементи супроводжували спів, ритуальні дії тощо. Наприклад, в деяких селах приготування короваю ("коровай", "коров'яр", "балец", "стільний", "настільний", "калач", "кух", "підпалок", "крайник") відбувалося з дотриманням певного обрядового сценарію. Як і подальші весільні чинності, кожен етап цього процесу коментувався обрядовими піснями-"ладканками" і супроводжувався певними магічними діями. Так, за свідченням фольклористів, у с. Ліщувате Ліського повіту дружба "тримав над головою посудину з розчиненим тістом і описував з ним магічне коло; молоді

перед вкладанням до печі хліба та після випікання вклонялися йому; свашки разом із нареченою та дружками пританцьовували під музику довкола короваю і співали тощо" [6].

Урочистий обряд виготовлення для наречених вінків відбувався напередодні весілля на діво-чому вечорі у молоді. Виготовлені вінки за традицією клали на хліб. У закарпатських селах свашки тричі обходили з ними довкола столу або ставали в коло і пританцьовували. Зазвичай весільний вінок знімали з молодої свашки, тоді як на Пряшівщині часто таку місію виконував старший дружба. Заплативши нареченій викуп за вінок, знімав його топірцем або ж ножем і, пританцьовуючи, затаив у сволок (або завішував на весільну хоругву чи чіпляв до свого капелюха) [6]. На жаль, більш детального опису цих "пританцьовувань" віднайти не вдалося.

Висновки. Як бачимо, народні побутові танці відігравали велике значення не лише в контексті весільної обрядовості лемків, а й сприяли консолідації їх у статусі цілісного етнокультурного організму. На прикладі таких лемківських весільних танців, як "Потряска", "Коломийка", "Викручана", "Обертак", "До чипін" та інших пританцьовувань стає зрозуміло, яку важливу функцію виконує традиційна народна хореографія у соціальному житті лемків як на ранніх етапах, так і нині. По суті, вони є своєрідним інститутом соціалізації та інкультурації майбутніх виразників лемківської спільноти, носієм їх етнічної та культурної ідентичності. Володіючи власною танцювально-пластичною мовою та виразним національним колоритом, весільні танці Лемківщини становлять вагомий частку хореографічної культури України.

Література

1. Антонів П. Народне весілля в Осливці на Лемківщині / П. Антонів // Народознавчі зошити. – 2014. – №1 (115). – С. 98-102.
2. Бодак Я. Роль весілля у збереженні лемківської народної культури / Я. Бодак // Актуальні напрями дослідження Лемківщини: історія, постаті, говір. – Львів, 2008. – С. 198–208.
3. Бугера І. Українське весілля на Лемківщині / І. Бугера. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1997. – 61 с.
4. Гайова Є. Лемківське весілля / Є. Гайова // Народна творчість і етнографія. – 2008. – №1. – С. 80-90.
5. Гарасимчук Р. Народні танці Українців Карпат. Бойківські і лемківські танці / Р. Гарасимчук. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – Кн. 2. – 319 с.
6. Гузій Р. Лемківське весілля [Електронний ресурс] / Р. Гузій, Н. Вархол, Й. Вархол, О. Остапик // Лемківщина – історико-етнографічне дослідження у 2 т. Т. 2.: Духовна культура. – Режим доступу : <http://carpathians.eu/karpatskii-narod/lemkivshchina/lemkivske-vesillja.html>.
7. Николаева Л.Я. Народный танец как отражение межкультурного взаимодействия этносов Западной Сибири / Л.Я. Николаева // Хореографическое искусство и образование: традиции, проблемы и перспективы развития: материалы Всероссийской науч.-практ. конф. / отв. ред. Н.В. Даренская. – Омск : Изд-во Ом. гос. Ун-та, 2012. – С. 18-21.
8. Рэдклифф-Браун А. Р. Метод в социальной антропологии / А. Р. Рэдклифф-Браун. – М.: Канон-пресс-Ц: Кучково поле, 2001. – 409 с.
9. Скобель Ю.М. Хореографічна культура лемків як один із важливих чинників вивчення українського народно-сценічного танцю у вищих навчальних закладах мистецького спрямування / Ю.М. Скобель // Нова педагогічна думка: наук. журн. – 2012. – № 2. – С. 180-183.

References

1. Antoniv P. (2014) Folk wedding in Oslivka on Lemkivshchyna. In the Notebooks of Ethnology, №1, 98-102 [in Ukrainian].
2. Bodak Y. (2008) The role of the wedding in preserving Lemko folk culture. In the Current trends of Lemkivshchyna research: history, figures, dialect. Lviv, 198-208 [in Ukrainian].
3. Bugeera I. (1997) Ukrainian Wedding in Lemkivshchyna. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
4. Gayova E. (2008) Lemkivsky wedding. In the Folk art and ethnography, №1, 80-90 [in Ukrainian].
5. Garasymchuk R. (2008) Folk dances of Ukrainian Carpathians. Boyk and Lemko dances, Vol. 2. Lviv [in Ukrainian].
6. Lemko wedding; [ed. R. Guzius, N. Warhol, J. Warhol, O. Ostapik]. In the Lemkivshchyna – historical and ethnographic research. Vol. 2.: Spiritual Culture. – Retrieved from <https://carpathians.eu/karpatskii-narod/lemkivshchina/lemkivske-vesillja.html> – [in Ukrainian].
7. Nikolaeva L. (2012) Folk dance as a reflection of the intercultural interaction of the ethnic groups of Western Siberia. In the Choreographic art and education. Omsk, 18-21[in Russian].
8. Radcliffe-Brown A. (2001) Method in Social Anthropology. Moscow [in Russian].
9. Skobel Yu. (2012) Lemko choreographic culture as one of the important factors in the study of Ukrainian folk-stage dance in higher educational institutions of artistic direction. In the New pedagogical thought, №2, 180-183 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.10.2017 р.